

chment_data/file/288129/11-926-future-of-food-and-farming-summary-russian.pdf

*Редзюк Євгеній Васильович,
кандидат економічних наук,
доцент, старший науковий співробітник
сектору міжнародних фінансових досліджень;
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

ДІЄВІ ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Активна глобалізація світової економіки, фінансів і торгівлі після II-ої Світової війни зумовила вектор розвитку національних економік, де головним фактором є конкурентоспроможність продукції на світових ринках. У зв'язку з цим сучасне підприємництво є стратегічним ресурсом та внутрішнім джерелом розвитку економіки країни. Воно вже стало реальним фактором, що забезпечує стійку конкурентну перевагу найбільш розвинених великих корпорацій у передових країнах світу. Для активізації підприємництва в цих країнах створено привабливі умови, тобто сприятлива інфраструктура. Ковідні обмеження, світова економічна турбулентність, висока інфляція в більшості країн світу, регіональні виклики і війна з РФ вимагають розбудови відповідної і сучасної інфраструктури в Україні, яка б ефективно стимулювала вітчизняний підприємницький сектор до стабільного та конкурентоспроможного зростання. В цьому контексті дієві фінансово-інвестиційні інструменти розвитку економіки України в період воєнного стану мають визначальну роль у відновленні та формуванні вітчизняного конкурентоспроможного підприємництва, що зміцнить економіку й стабілізує соціальне середовище.

Інфраструктура підприємницького середовища не виробляє продукту у матеріально-речовій формі, лише створює необхідні умови його виробництва. При цьому елементи інфраструктури підприємницької діяльності не створюючи нову натурально-речову форму продукту, можуть збільшувати у вартісному вираженні суспільний продукт. Х.Лейбенстайн і Р.Нурксе при аналізі економічного зростання різних країн світу ввели термін «порочне коло зубожіння», яке було пов'язане з низькими темпами економічного зростання серед нерозвинених країн, де в основному велика кількість населення, низькі доходи, вузькість ринку й обмеженість ресурсів для модернізації обумовлювали низькі і наднизькі темпи економічного зростання. В цьому контексті, як вважали автори, відповідальні державні інституції та якісно налагоджена інфраструктура підприємницького середовища, особливо наявність ефективного фінансово-інвестиційного стимулу (інструменту) відіграють ключову роль для продуктивного зростання підприємницького середовища в певній країні [1].

Вищезазначене дає підстави виділити заощадження, наявність зручної і конкурентної фінансової інфраструктури та широке коло фінансово-інвестиційних інструментів, як провідні елементи для зростання підприємницької активності і економіки країни. Але 30-річний досвід розвитку фінансової інфраструктури і фінансово-інвестиційних інструментів в Україні показує, що по суті їх майже не було створено, конкурентної фінансово-інвестиційної інфраструктури для стимулювання вітчизняного бізнесу не було і не має, а заощадження населення України періодично «спалювала» значна інфляція через раптові фінансові кризи, або через недолугу фінансово-інвестиційну державну політику.

Як змінити цей стан, що потрібно інституційно покращити для виправлення негативних довгострокових тенденцій та існуючої депресивної ситуації? На наш погляд, в першу чергу, Україні необхідно сформувавши відповідальні політично-державницькі еліти, реформувати політичну і державно-інституційну систему так, щоб рішення приймалися з врахуванням довгострокових інтересів абсолютної більшості громадян України, а не зовнішніх гравців, олігархів чи під відповідну політичну кон'юнктуру. В цьому контексті посилення політичної відповідальності, підзвітності й прозорості, а також євроінтеграційні реформи мали б посилити інституційну спроможність та антикорупційну стійкість України. В комплексі такі заходи формують «здорову» основу для розбудови правової держави, довгострокових накопичень громадян України, створення зручної і конкурентної фінансової інфраструктури та широкого кола фінансово-інвестиційних інструментів. Поява якісного законодавчого забезпечення підприємницьких структур, дотримання верховенства права, дієві та справедливі судові й правоохоронні органи, ефективне антимонопольне регулювання, стимулююча податкова система, прозора і доступна фінансова й державна допомога при певних умовах, нетарифні бар'єри і обмеження для стимулювання вітчизняного підприємництва, експортні податки на сировинні товари, стратегічно продумані заходи щодо залучення інвестицій – є найбільш очікуваними і ефективними засобами для розвитку економіки України.

Також надважливим для системного і стратегічно орієнтованого розвитку є потреба в нових підходах щодо більшої професійності, злагодженості й координації між різними державними інституціями, наприклад, між Міністерством фінансів України, Міністерством економіки України і НБУ. Так, їх взаємоузгоджена і злагоджена робота сприятиме появі довіри серед населення і представників бізнесу до державних органів влади, надасть більшу впевненість в майбутньому України, сприятиме значним обсягам інвестицій і стабільному економічному зростанню. На наш погляд, тільки їх спільна співпраця та узгоджене стратегічне бачення щодо фіскальної, валютної, макроекономічної і боргової політики сформує в українського суспільства й бізнес-середовища впевненість на майбутнє щодо своїх інвестиційних перспектив і заощаджень. Крім того, сучасною ознакою розвинених фінансово-інвестиційних ринків є те, що роль державних органів

влади провідних економічно розвинених країн світу в умовах геополітичної та гео економічної турбулентності посилюється. Так, інституційно розвиненими і стратегічно орієнтованими державними органами влади розвинених країн світу і країн, що розвиваються здійснюються певні інвестиції та оптимальне й швидке регулювання для виправлення асиметрій та аномалій в економічній сфері та на фінансово-інвестиційних ринках; йде активний пошук балансу між ціновою стабільністю, зайнятістю і економічним зростанням [2].

Системний і ефективний розвиток вітчизняної економіки потребує фінансово-інвестиційних інструментів, що в свою чергу потребує реформи політичної системи, державної служби, судових і правоохоронних органів в Україні. Тому необхідно цілеспрямовано й наполегливо продовжувати євроінтеграційні реформи. Не чекаючи кінця війни, проводити системні інституційні реформи: ніщо не заважає реформувати судову гілку влади чи державну службу, запустити повноцінну роботу антикорупційних органів України.

Тільки вирішивши ці визначальні й фундаментальні для розвитку України питання можна сформулювати в подальшому фінансово-інвестиційні ринки з відповідним інструментарієм.

У світі існує значна кількість фінансово-інвестиційних інструментів, які можуть сприяти розвитку економіки. Проте ефективність таких інструментів може залежати від конкретної ситуації, цілей та ризиків, з якими стикається країна чи організація. Найбільш ефективними фінансово-інвестиційними інструментами цивілізованих країн світу, до яких має долучитись й Україна є:

1. Акції: інвестування в акції компаній сприяє зростанню капіталу місцевих фірм та створенню робочих місць, надає поштовх прозорому і швидкому зростанню емітентам акцій; до того ж, сприяє іміджу країни, її макроекономічним показникам; акції можуть приносити дохід у вигляді дивідендів та капіталізації, тобто сприяють заощадженням населення і диференціації для інвесторів щодо ризиків й доходності.

2. Облігації: купівля облігацій дозволяє компаніям та урядам залучати капітал, виплачуючи інвесторам відсотки та повернення основної суми після закінчення терміну облігації; запуск повноцінного і захищеного з правової точки зору ринку корпоративних облігацій в Україні суттєво знизить вартість залучення для вітчизняних компаній. До того ж, на даний момент, військові державні облігації України під час повномасштабної війни сприяють стійкості державних інституцій, підвищуючи її обороноздатність.

3. Венчурний капітал: інвестиції в стартапи та молоді компанії можуть сприяти інноваціям та створенню нових робочих місць; їх роль в розвитку інтелектуальної та інноваційної вітчизняної економіки ХХІ ст. є провідною, але єдиної популярної біржі чи системних і дієвих фондів в масштабах України ще не створено, тому, на наш погляд, цей інструмент з часом необхідно обов'язково запустити і розвинути.

4. Державні, регіональні і муніципальні фонди фінансування інфраструктурного розвитку: у воєнний і післявоєнний періоди є та будуть актуальними інвестиції у будівництво й оновлення інфраструктури, такі як дороги, мости, аеропорти та енергетичні системи, що сприяють розвитку вітчизняної економіки та підвищенню конкурентоспроможності країни; на наш погляд, на кошти від репарацій, від міжнародних організацій, з бюджетних і позабюджетних фондів необхідно створювати такі цільові фінансово-інвестиційні інструменти для більш швидкого відновлення України.

5. Фонди фінансування нерухомості й земельних ділянок: в післявоєнний час необхідно запуснути інвестування в нерухомість і земельні ділянки для приватних осіб й бізнес-структур з подальшим розвитком цих іпотечних інструментів на безпечній правовій основі, що може забезпечити стабільний дохід та зростання капіталу інвесторам.

6. Інфраструктурні облігації: також дозволяють фінансувати інфраструктурні проекти за допомогою облігацій, що випускаються спеціальними організаціями чи державними установами, надаючи певний відсоток доходності для інвесторів.

7. Фонди інвестицій в зелену економіку: проблеми з екологією в світі та Україні обумовлюють актуальність фінансування проектів, пов'язаних з альтернативною енергією, стійким зеленим і ощадливим виробництвом та іншими екологічно орієнтованими ідеями; в контексті сучасного розвитку Європи це може посприяти Україні швидкій євроінтеграції, створенню робочих місць в нових інноваційних сферах та зниженню шкідливого впливу на навколишнє середовище.

8. Інвестиції в освіту та розвиток людського капіталу: фінансування через бюджет, гранти і спеціалізовані фонди освіти, науки, центрів підвищення кваліфікації для підготовки інтелектуально розвиненої робочої сили та розвитку сучасних навичок і компетенцій можуть суттєво збільшити продуктивність праці та конкурентоспроможність економіки.

9. Фінансові інструменти на ринку деривативів: після появи повноцінного фондового ринку в Україні доцільним є його подальший розвиток і впровадження додаткових інструментів для інвесторів – це опціони, ф'ючерси, форварди, варанти та інші деривативи, що можуть використовуватися для управління ризиками та спекулятивних операцій, що надасть можливість в більшій мірі диверсифікувати свою діяльність на фінансово-інвестиційних ринках компаніям та інвесторам.

10. Вдосконалення системи мікрофінансування: надання доступних мікрокредитів та фінансових послуг малому і середньому бізнесу, а також пересічному населенню сприяє більш швидкому розвитку підприємництва та зменшенню рівня бідності в Україні [3].

Відзначимо, що запуск цих фінансово-інвестиційних інструментів потребує захищеності прав власності на активи в Україні, справедливих і дієвих правоохоронних і судових органів влади, розвиненої фінансово-інвестиційної інфраструктури, сприятливого для інвесторів законодавчого

забезпечення. Також необхідна поява, на наш погляд, єдиного мультифункціонального фондового майданчика в Україні, що поєднав би торгівлю акціями, облігаціями, деривативами, іпотечними інструментами, валютними парами тощо. Необхідно й розуміти, що фондова біржа повноцінно не запрацює, якщо не створити відповідні канали доступу до активів для вітчизняних та іноземних інвесторів. Крім того, потрібно буде лібералізувати валютообмінні операції на фондовому ринку. В комплексі, всі ці заходи й запуск відповідних фінансово-інвестиційних інструментів під час воєнного стану та під час післявоєнного відновлення, суттєво посприяють розвитку економіки України.

Підсумовуючи, необхідно визнати, що диверсифікований підхід, який поєднує в собі декілька різних інструментів, найчастіше ефективніший у сприянні стійкому економічному розвитку. Тому є потреба в розвитку всіх 10 зазначених автором фінансово-інвестиційних інструментів, а також в їх інституційно-інфраструктурному забезпеченні. Уряд України, НБУ, офіс Президента України має брати до уваги оперативні можливості й ресурси, а також одночасно націлюватись на стратегічні пріоритети і потреби абсолютної більшості громадян й бізнес-середовища України, фокусуючись на досягненні проміжних і кінцевих цілей [4;5].

Список використаних джерел

1. Leibenstein H. Economic Backwardness and Economic Growth. Studies in the Theory of Economic Development // New York. 1957. P. 132-134; Nurkse R. Equilibrium and Growth in the World Economy // Cambridge. 1961.
2. Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності: національна доповідь / [ред.кол. С.І. Пирожков, В.А. Смолій, Г.В. Боряк, Я.В. Верменич, С.С. Дембіцький, О.М. Майборода, С. В. Стоєцький, Н. В. Хамітов, Л. Д. Якубова, О.В. Ясь]. Інститут історії України НАН України. Київ: Ніка-Центр, 2020. 356 с.
3. Редзюк Є.В. Інструменти фондового ринку як фактор оптимізації системи управління державним боргом. Економіка України. 2020. № 7. С. 121-130.
4. Борзенко О.О., Редзюк Є.В. Перспективні напрямки розвитку фондового ринку України з урахуванням сучасних тенденцій. Фінанси України: Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал Міністерства фінансів України. Випуск №3 (328), К.: 2023, с.44-54.
5. Редзюк Є.В. Стан, проблеми і чинники гальмування розвитку бізнес-активності в Україні. Збірник наукових праць "Стратегія економічного розвитку України", КНЕУ ім. В.Гетьмана. 2 (52), 2022. С.35-48.